

Razobličavanje jedne politike

*Ристо Никовски, США и независимая Македонија, Москва:
Институт славяноведения РАН, 2016, 195 стр.*

U knjizi *Uloga SAD-a u makedonskoj golgoti (1991. – 2013.)*,¹ koja je prevedena na ruski jezik pod gornjim naslovom (*SAD i nezavisna Makedonija*), s predgovorom (str. 5-11) Aleksandra Aleksandroviča Pivovarenka², doktora povijesnih znanosti s Instituta za slavenske studije Ruske akademije znanosti, napisanim posebno za ruskog čitaoca, autor Risto Nikovski, makedonski diplomat i bivši veleposlanik, obrađuje pitanje koje vuče korijene iz prošlog stoljeća, pitanje koje je bilo vrlo lijepo formulirano u naslovu njegove prethodne knjige *Македонското прашање повторно на маса*³ (Скопје 2012.). Južni susjed Makedonije svojim nacionalnim mitom koji je nastao u 19. stoljeću, kada se stvarala suvremena grčka država – čiji su se apetiti za širenje državnog teritorija na račun susjeda neprekinuto povećavali – sada pokušava dokazati pravo na dio Makedonije koji se danas nalazi u okviru suvremene grčke države. Prema tom mitu, makedonska nacija i jezik ne postoje, a ako nema nacije, ne može postojati ni makedonska država te je onda dioba povijesnog makedonskog teritorija i makedonskog naroda poslije Balkanskih ratova izmišljotina koju su u Skoplju širili neki nacionalisti i iredentisti, koje Grci nazivaju Skopljancima (*Skopianos*). Nije potrebno posebno podsjećati da su sve države u Europi nacionalne te su stoga uvjeravanja europskih političara da trebamo „zaboraviti“ prošlost jer ona nije uopće bitna, kao ni narod koji je stvorio tu državu, najblaže rečeno, priče za malu djecu. Naime, isti ti političari ljubomorno čuvaju i ponose se prošlošću svojih naroda, ali zahvaljujući teoretski nepotkovanim i nedovoljno upućenim makedonskim političarima, uspjeli su u tome da se u makedonskom Ustavu zamijene pojmovi narod i narodnosti, tj. manjine pojmom zajednice, što asocira na plemenske zajednice. Usput rečeno, francuski socijalist Pierre Mauroy, u funkciji predsjednika Socijalističke Internationale, u vezi s priznavanjem imena makedonske države izjavio je da svako pleme ne može imati svoju državu! Komentar na ovu izjavu uglednog socijalista nije potreban.

Dakle, iako mitovi nisu izravna tema ove knjige, ona je vezana za suvremene nacionalne mitove i posljedice koje za Makedoniju ima politika temeljena na nacionalnim mitovima njezinih susjeda.⁴ Osim toga, autor Risto Nikovski na neizravan način, svjesno ili ne, ruši

¹ *Улогата на САД во македонските голгоџи (1991 – 2013)*, Скопје 2013. Knjiga je prevedena i na engleski jezik: *The Role of the US in Macedonia's Troubled Journey to International Recognition (1991-2013)*, Toronto: Risto Stefov Publications, 2014., dostupno na: http://www.macedonianhistory.ca/Stefov_Risto/America%27s%20Role%20in%20Macedonia%27s%20Troubled%20Journey%20to%20Internat.pdf.

² A. A. Pivovarenko autor je knjige *Хорватия: история, политика, идеология. Конец XX и начало XXI века, (Hrvatska: povijest, politika, ideologija. Kraj XX. i početak XXI. stoljeća)*, Москва – Санкт-Петербург: Нестор-История, 2018.

³ *Makedonsko pitanje ponovno na stolu*, Скопје 2012.

⁴ O tome detaljno vidi Nade PROEVA, Suvremeni makedonski mit kao odgovor na nacionalne mitove susjeda: albanski panilirizam, bugarski pantrakizam i grčki panhelenizam, *Zgodovinski časopis*, 64/1-2 (2010.), 158-200.

jedan vrlo raširen mit ne samo u Makedoniji već i u čitavom svijetu, a to je mit o demokraciji zapadnoeuropskih zemalja, posebno o demokraciji SAD-a. Naime, većina pučanstva u svijetu vjeruje, odnosno čak je slijepo uvjerena da u zapadnoeuropskim zemljama i SAD-u vlada istinska demokracija i da se svi pravni i demokratski principi poštuju, iako je suprotno više nego očigledno. S druge, pak, strane, vlade ovih zemalja misle – čak su uvjerene – kako su pozvane da svim sredstvima šire njihov model demokracije u svijetu, ako treba i primjenom fizičke sile, osobito u onim zemljama i dijelovima svijeta za koje smatraju da su zaostali. Jedno je od takvih područja, prema njima, naš Balkan zbog stvorenog i raširenog stereotipa da su Balkanci barbari koji stalno ratuju i međusobno se ubijaju, a zaboravljaju da su se i današnji, sada vrlo „uznapredovali“, Europljani donedavno jednako ponašali. Kada se pogleda novija balkanska povijest, to je na prvi pogled točno, ali valja istaknuti sljedeće. Namjerno se prešućuje, odnosno zaboravlja jedna činjenica, a to je uloga koju su tadašnje velike sile – sada nazvane demokratskima – imale i još uvijek imaju u sukobima balkanskih naroda. Dovoljno je podsjetiti se sukoba u vezi s raspadom SFRJ (Bosna, Kosovo itd.), kao i izazvanog upada pripadnika UČK-a (tzv. Oslobođilačke vojske Kosova) 2001. s Kosova (koje je bilo pod protektoratom KFOR-a i NATO-a) na Makedoniju, koja je, usput rečeno, bila jedina republika koja se od SFRJ izdvojila bez nijednog ispucanog metka.

Naime, iako ih nisu izravno uzrokovale – počevši od balkanskih ratova pa sve do posljednjih sukoba povezanih s raspadom SFRJ – vojne su sukobe uvijek poticale i potpomagale velike sile. Ne samo da ove „demokratske“ zemlje nikada nisu bile po strani, već su se uvijek miješale, ali ne radi rješavanja problema ili urazumljivanja, prema njima, balkanskih „barbara“, već zbog svojih interesa. Poznato je da je 1999. jedna suverena država (Srbija), suprotno normama međunarodnog prava i svim aktima koje su donijele i potpisale ove demokratske zemlje, bila bombardirana bez odluke UN-a te da je nastala nova država (Kosovo) oduzimanjem jednog dijela suverene srpske države. A ti isti političari nas, Balkance, stalno uče da trebamo graditi pravne države!

Upravo ovakva politika velikih sila, u prvom redu SAD-a, tema je ove knjige. Autor R. Nikovski analizira i razjašnjava politiku tih „demokratskih“ zemalja u odnosu na Balkan, prije svega prema Makedoniji, razotkrivši njihove interese skrivene iza ovakvog ponašanja. Autor to čini veoma hrabro, jasno i otvoreno, što u Makedoniji nije uobičajeno, a mnogi bi rekli da nije ni diplomatski. To na prvi pogled izgleda čudno za iskusnog diplomata kakav je naš autor (radi se o profesionalnom diplomatu na službi od 1971. do umirovljenja 2006. godine), a neki će se vjerojatno zapitati što se to događa iskusnom diplomatu!). No, mislim da autor, baš zato što je iskusan diplomat, zna do koje mjere treba ići diplomatskim jezikom, odnosno kada se TREBAJU i kada MORAJU stvari nazvati istinskim nazivom umjesto da se uljepšavaju diplomatskim jezikom i skrivaju iza naziva nekakvog prijateljstva i tobožnjeg mira, što u takvom slučaju može biti samo privremeno. Svakako će ovakvo otvoreno razotkrivanje uloge SAD-a i domaćih poslušnika koji provode ili implementiraju njegovu politiku izazvati reakcije te je izgledno da će autor biti optužen za antiamerikanizam, antialbanstvo i sl. Znajući i predviđajući to, iskusni se diplomat u uvodu svoje knjige ograđuje, ukazujući na neosporne pozitivne aspekte i dostignuća američkog društva. Činjenica da autor kritički prikazuje i ulogu domaće diplomacije u procesu priznavanja makedonske države pokazuje da uopće nije subjektivan, a još manje zlonamjeran. Zato se moja jedina primjedba poslije čitanja ove knjige odnosi na nedostatak bibliografije i bilježaka u tekstu, ne zbog nekakvog sravnjivanja s profesorima, kao što mi je odgovorio autor („ja nisam profesor kao Vi“), već zato što bi upućivanjem na izvore o

iskazima i mišljenjima akterâ ove golgote autor zaštitio sebe od neosnovanih kritika njegovih teza. Ovo je više nego potrebno stoga što se donosi vrlo utemeljena i produbljena analiza politike zapadnoeuropskih zemalja i SAD-a u odnosu na Makedoniju, a to ne bi bilo moguće bez obavljenog istraživačkog rada. Risto Nikovski lucidno i logično osvjetljava politiku SAD-a. Dovoljan je samo jedan primjer, koji naizgled djeluje šokantno. Svatko tko zna za ekonomsku pomoć koju SAD pruža Makedoniji neće moći prihvatiti njegovu ocjenu i reći će da je autorova analiza pogrešna. No, to izgleda točno samo na prvi pogled. Naime, autor na maestralan način, na manje od jedne stranice, pokazuje da je ta pomoć u funkciji prikrivanja istinskog cilja i namjere američke politike, ali i zavaravanja ljudi stvaranjem slike da se radi o zemlji vrlo prijateljski nastrojenoj prema Makedoniji.. Cilj je pomoći više nego jasan: stvaranje podržavateljâ njihove politike u zemlji radi mirnog preoblikovanja makedonskog društva po uzoru na američki model, i to iznutra, a zna se da je to najuspješniji način za postizanje takvog cilja. Ne samo što će ta ulaganja, kako autor piše, u krajnoj liniji koristiti njima, bez obzira na to što će se dogoditi s državom, već treba imati na umu da je za jednu ekonomsku silu kakva je SAD takva pomoć samo mrvica kojom se postižu golemi i dugoročni ciljevi, a istovremeno se ublažava antiamerikansko nezadovoljstvo. Valja se prisjetiti prosvjeda ispred nekadašnje zgrade američke ambasade u Skoplju u vrijeme NATO-ova bombardiranja Srbije, kao i prosvjeda ispred makedonske Skupštine poslije spašavanja albanskih terorista i 17 američkih instruktora opkoljenih i izoliranih od makedonskih branitelja u selu Aračinovo 2001. Mišljenje autora o ulozi SAD-a u „makedonskoj golgoti“, kao što je lijepo naslovio svoju knjigu, najradikalnije je u vezi s ovim vojnim sukobom. No, čak i da se ne slažemo s mišljenjem da je cilj bio uništenje makedonske države, bio je to, u svakom slučaju, pokušaj kako bi se vidjelo je li tako nešto moguće. Uvidjelo se da nije, a pitanje koje se nameće mnogima u Makedoniji jest: zašto bi jednoj velesili kao što je SAD smetala mala i ekonomski nerazvijena država poput Makedonije? To si pitanje postavljam otkad se bavim temom o nacionalnim mitovima i moram priznati da još uvijek nemam jasan odgovor. To pokazuje koliko je teško analizirati i razumjeti suvremene, nezavršene procese te biti dobar, odnosno vidovit političar. Upravo zbog toga povjesničari izbjegavaju analizirati procese koji su u tijeku, tim više što su izvori o njima nedostupni, osim ako se ne nađe netko poput Edwarda Snowdena koji je otkrio tajne državne i diplomatske dokumente, čime je poremetio račune te međusobno „povjerenje i prijateljstvo“ zapadnoeuropskih zemalja i SAD-a. No, poslije čitanja ove knjige iskrsnula mi je jedna ideja o ovom pitanju. Naime, dok je postojala SFRJ, zapadnoeuropske zemlje i SAD vodili su politiku samo s jednim akterom (SFRJ) koji je dugo, do pred kraj postojanja države, imao usuglašenu i jasno definiranu vanjsku politiku. Međutim, poslije raspada SFRJ suočili su se sa šest aktera, a povrh svega, sami su stvorili još jedan – Kosovo. Zato mislim da će ostvarivanjem sna o golemoj Albaniji SAD, umjesto tri (Albanija, Kosovo i Makedonija), imati jednog aktera koji će kontrolirati dvije najvažnije komunikacijske veze u tzv. Zapadnom Balkanu (novi izmišljen naziv zapadnih demokrata): moravsko-varždarsku dolinu (sjever – jug) i zapadno-istočnu od Crnog do Jadranskog mora (od Bugarske do Albanije). Tezu da SAD stoji iza projekta „Velika Albanija“ zastupaju i drugi analitičari, ne samo oni s Balkana već i oni iz Europe, a ovdje će se spomenuti samo Jadranka Polović, čije je mišljenje objavljeno i u Makedoniji.⁵

⁵ Jadranka POLOVIĆ, Koj stoji zad konceptot Golema Albanija, *Republika*, god. II, br. 54, 13. X. 2013., 36-38.

Stoga je autorova teza da pitanje naziva makedonske države SAD drži otvorenim, iako formalno taj proces vodi UN, sasvim na mjestu jer je vrlo jasno i argumentirano obrazložena u knjizi. Nadalje, premda je pitanje formalno postavila Grčka, pri čemu uopće nije važno je li to učinila na poticaj ekstremnih domaćih ili susjednih nacionalista, SAD-a ili, pak, samoinicijativno, bitno je to da ga je Grčka uspjela nametnuti u odnosima u međunarodnoj politici. Tajni dogovor između Slobodana Miloševića i Kiriakosa Micotakisa o podjeli Makedonije odavno je javna tajna: u međuvremenu je nastala i knjiga grčkog novinara Tahisa Mihasa,⁶ koji je jedno vrijeme radio u grčkom MSP-u i imao pristup dokumentima.

Ono što je važno za sve jest to da jednom zauvijek razumijemo i shvatimo kako se iza pitanja naziva države u biti krije pitanje makedonskog identiteta. To je vrlo dobro razrađena nacionalna strategija od vremena stvaranja suvremene grčke države. No, ponovno pokretanje ovog pitanja nakon gotovo pola stoljeća postojanja suvremene makedonske države kao konstitutivnog dijela nekadašnje Jugoslavije i tvrdoglavo ostajanje pri starom nacionalnom grčkom mitu radi ostvarivanja želje da se zatre makedonska nacija, kao što autor knjige jasno pokazuje, apsolutno je nemoguće bez podrške SAD-a i drugih zapadnoeuropskih demokracija. Možda je u početku u nekim od ovih zemalja bilo neznanja o razlozima iracionalnog i apsurdnog stava Grčke prema tobožnjem makedonskom iredentizmu, ali su u njihovoj politici potom ipak prevladali njihovi interesi. Zato su tvrdnje nekih makedonskih političara i javnih djelatnika da je riječ samo o nazivu i da će identitet jamčiti UN, SAD i tko sve ne, ne samo netočne već, najblaže rečeno, i neozbiljne, a u to mogu vjerovati samo naivni. Najbolji je dokaz za to privremena odluka, koju jamči Vijeće sigurnosti UN-a, a dobro je poznato kako je i koliko zajamčeno njezino provođenje. Pritom uopće nije važno je li riječ o tome da je ne žele ili nisu sposobni provesti. Važna pouka za nas koja iz toga proizlazi jest da ne treba nasjedati na uvjeravanja kako netko može jamčiti identitet. Treba znati da identitet niti se jamči niti se priznaje nekakvim aktom ili zakonom; to je misaona kategorija koja spada u duhovnu sferu pojedinaca i naroda te nitko nema prava miješati se i presuđivati o tome, a najmanje oni koji se zalažu za demokraciju, istovremeno ne poštujući odluke međunarodnih organa koje su oni sami donijeli (primjerice, presuda Haškog suda donesena u korist Makedonije). Dakle, za sve one koji žele razumjeti stvari su više nego jasne. Zato ovu knjigu, koja je napisana razumljivim jezikom, neopterećenim stranim i stručnim terminima kojima bi se pokazala učenost, obvezno treba pročitati.

Nade Proeva

⁶ Takis MICHAS, *Unholy Alliance: Greece and Milošević's Serbia*, College Station: Texas A&M University Press, 2002.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

50

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2018.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 50, broj 2

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Vesna Vlahović Štetić

Glavni urednik / Editor-in-Chief

Hrvoje Gračanin

Izvršni urednik / Executive Editor

Nikola Anušić

Uredništvo / Editorial Board

Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest/ancient history), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek/
medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac
(moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history),
Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko
Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki
(Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by
Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout
Marko Maraković

Lektura / Language editors
Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)
Dražen Nemet (engleski / English)

Tisak / Printed by
Tiskara Zelina, Sv. Ivan Zelina

Naklada / Issued
200 primjeraka / 200 copies

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*